

Mizeria și frigul

În celula de dimensiuni claustrofobice, păstrarea igienei nu ar fi trebuit să fie o misiune dificilă la închisoarea buzoiană. În schimb, mărturiile foștilor deținuți arată altceva. În timpul perioadelor reci, din septembrie până prin mai-iunie, apa era greu de gestionat. Fiind un spațiu carceral foarte mic, mirosul de la tinetă devenea insuportabil. De altfel, cele două hârdaie erau așezate în vecinătatea patului și a locului în care deținutul își lua masa mizeră pe care o primea de trei ori pe zi. Totuși, cu privire la igiena celulelor individuale, trebuie spus că între mărturiile supraviețuitorilor există oarecare diferențe. Astfel, conform preotului iezuit Mihai Godó, camera de reclusiune era foarte curată – „patologic de curată”, detaliu confirmat de Vișinescu³⁹⁶. Totuși, un alt deținut care a stat vreme de patru ani și jumătate la Râmnicu Sărat, Stere Marinescu, își amintea că aici tinea era scoasă o singură dată pe zi³⁹⁷. Alții amintesc de prezența șoarecilor sau de fumul gros din celulă emanat de mica sobă.

La atmosfera grea se adăuga o ținută total inadecvată condițiilor dure de detenție. Valentin Cristea rememorează vestimentația de osândit de la penitenciarul Râmnicu Sărat :

Îmbrăcămintea era aceeași, fie vară, fie iarnă, o pereche de pantaloni și o cămașă în dungi, pe post de obiele niște cărpe și bocanci fără șireturi, precum și o așa-zisă manta, confecționată însă din același material precum cămașa. Această îmbrăcămintă nu a fost schimbată niciodată, nici măcar nu era spălată. La spălat erau date numai obiectele de lenjerie intimă.

De altfel, piesele vestimentare erau spălate la baie de câțiva deținuți de drept comun, sub supravegherea unui subofițer, iar closetul se spăla cu var cloros³⁹⁸. „Când îmbrăcămintea ajungea într-un stadiu avansat de uzură, își amintea același Cristea, primeam un petic din același material, pentru a o cârpi, primind și ac și ață, operațiunea respectivă fiind făcută sub supravegherea strictă a gardianului.”³⁹⁹ Însă atunci când erau descoperiți că încercau să-și coasă singuri câte un petic, ascunzând găurile din hainele ponosite, deținuții erau aspru pedepsiți. I s-a întâmplat avocatului Cornel Velțeanu : în timpul plimbării în curtea închisorii, s-a remarcat că acestuia îi lipsea un petic din partea de jos a cămășii, care se regăsea atașat în partea din spate. Deși a fost o banală tentativă de a-și proteja pielea prin eforturi proprii, a fost sancționat cu trei zile de izolare și regim sever⁴⁰⁰. O pedeapsă similiară i-a fost administrată și colegului său țărănist, Ion Diaconescu, pentru că a îndrăznit să rupă o bucată de pânză. Iată constatarea supravegheătorului :

Deținutul din celula nr. 2, matricol 8 în mai multe rânduri mi-a raportat să-i schimb o pereche de izmene și astăzi le-am schimbat. După ce i-am controlat izmenele care mi le-a dat la schimb, am constatat că deținutul intenționat a rupt o bucată de pânză pentru crac de izmană. Dacă l-am întrebat de ce face acest lucru, mi-a răspuns că ce mă interesează, că

396. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 140 ; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 77v.

397. ACNSAS, fond Informativ, dosar 257208, vol. 1, f. 120.

398. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 33.

399. *Ibidem*, vol. II, f. 225.

400. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 253.

doar le-am retras pentru a fi reformate. În acest timp, avea și o comportare neregulamentară, răspunzând fără să fie întrebat. Pentru acestea propun să fie pedepsit cu 5 zile izolare⁴⁰¹.

Totodată, nu există nici un fel de mărturie care să arate că pe timp de iarnă deținuții de la Râmnicu Sărat primeau haine în plus față de cele de vară. A fost nevoie de aprobare de la centru, chiar de la ministrul de Interne, pentru ca liderul țărănist Ilie Lazăr, care era deja de un deceniu în Gulag, să poată folosi pătura și cojocul de blană cu care ajunsese la închisoarea de la Râmnicu Sărat⁴⁰².

Înfățișarea deținuților, subnutriți și îmbrăcați cu zeghea zdrențăroasă, era probabil înspăimântătoare. Confirmarea vine de la Ioan-Ovidiu Borcea :

Cămașa de pe mine, pe care o aveam de patru ani, ajunsese ca o apărătoare de muște și, deși protestam să nu mi-o ia la spălat că se rupe, mi-o luau în fiecare săptămână, că trebuie să fim „igienici”... Îmi da un mosor de ață să mi-o cos, fâșie de fâșie, dar pâza era atât de putredă, că ața o rupea și mai rău. Arătam precum Garda elvețiană de la Vatican, numai în panglici, iar când le spuneam că nu mai am cămașă pe mine, au zis că e mai bună decât a lu’ ăla de la ⁴⁰³ (acolo era Jenică Arnăutu). Haine nu aveam decât ce era pe noi, plus două obiele de grosimea și mărimea unei batiste. Schimbările de lenjerie ni le dădeau săptămânal, că să nu îmbrăcăm două cămăși sau doi chiloți. Am purtat timp de șase ani o pereche de bocanci care nu mai aveau talpă. Am pus un tub de pastă de dinți turtit, că stau cu talpa pe ciment. Când le-am arătat cât de ruși erau bocancii, m-au luat la bătaie zicând că am băgat tubul acolo ca să rup ghetetele. În 1961 mi-au degerat toate degetele de la picioare, s-au înroșit, apoi s-au făcut vinete, au început să mă mănânce și mi-a căzut piele de pe ele.

Într-o altă zi friguroasă, când a solicitat să îi fie schimbată haina uzată, un gradat l-a luat la bătaie⁴⁰⁴. Pe de altă parte, Mihai Godó a relatat că la începutul anilor '60 la Râmnicu Sărat deținuții au trăit o modestă schimbare tradusă printr-o timidă îmbunătățire a regimului. Mobilierul celulei a fost, se pare, înlocuit și au primit echipament nou : palton, halat și obiele. Transformarea în viața deținutului a fost însă uriașă : „Era o ușurare faptul că, pînă la miezul nopții, era un pic de căldură în cameră. Apoi, nu mai puteam dormi de frig”⁴⁰⁵.

Supraviețuitorii regimului carceral de la Râmnicu Sărat menționează și baia când vorbesc despre condițiile necorespunzătoare de igienă din penitenciar. Un fost „locatar” al pușcăriei a mărturisit că dușul săptămânal era scurt, de aproximativ zece minute ; la duș folosea o bucată de săpun, tăiată din calupurile mari de produs industrial, pe care o găsea și o lăsa obligatoriu la baie, sub supravegherea gardianului care nu îl slăbea cu privirea nici aici. Deținutul era atent urmărit încă de la plecarea din celulă, mai degrabă dezbrăcat, și până la finalizarea îmbăierii și costumarea în „noile” haine⁴⁰⁶. Conform lui Valentin Cristea, singurul supraviețuitor al închisorii de la Râmnicu Sărat, audiat în

401. *Ibidem*, vol. XI, f. 670.

402. *Ibidem*, vol. IV, f. 326-327, 394.

403. În realitate era vorba despre celula nr. 3.

404. Ion Diaconescu, Cicerone Ionițoiu, *op. cit.*, pp. 29-30. O declarație asemănătoare atribuită lui Ioan-Ovidiu Borcea a fost consemnată de Cicerone Ionițoiu în altă lucrare : Cicerone Ionițoiu, *Rezistența armată anticomunistă din Munții României. 1946-1958*, p. 82.

405. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 144.

406. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 177, 202.

fața completului de judecată, deținutul era scos o singură dată pe săptămână la baie, tot fără a putea avea contact cu ceilalți colegi de suferință⁴⁰⁷. În schimb, Augustin Vișa a menționat că era dus la baie mai rar, o dată la două săptămâni (era toamna lui 1957), păzit de gardieni, și îmbăiat în viteză sub instalația sanitară primitivă. Concluzia e amară: „După ce te spălai, erai mai năclăit decât înainte. Acum primeam și albituri de corp, așa-zicând curate”. Însă, câteodată, din cauza frigului pătrunzător din celule tocmai deținuții refuzau să fie scoși la baie⁴⁰⁸.

O altă mărturie despre îmbăierea „dușmanilor poporului” ajunși în penitenciarul lui Vișinescu îi aparține lui Mihai Godó:

Baia era ceva comic. Pe două cărămizi puneau un butoi de benzină de 200 de litri plin cu apă și făceau focul dedesubt, ca să o încălzească. Și se încălzea. Din butoiul acesta ieșea o țevă, iar la capătul ei era o stropitoare. Țeava prin care curgea apă în butoi era legată la rețeaua de apă a orașului. După ce te trezeai dedesubt, dădeau drumul la apă și, din stropitoare, ieșea apă fierbinte, atât de fierbinte ca cea de la tăiatul porcului. Dacă spuneam „cald!”, atunci, ca un acar în gară, mutau dintr-o mișcare țeava în direcția opusă, iar de acolo venea apă rece ca gheața. Vă puteți imagina ce plăcută era senzația. Trebuia să calculezi secunda în care se oprea apa fierbinte și venea cea rece. Venea apa călăie, te arunca dedesubt, dar săreai imediat de acolo, căci știai că urmează ori apa rece, ori cea fierbinte. Cred că cei care mânuiau robinetele rânjeau în sinea lor, dar în fața noastră nu îndrăzneau. Era groaznic de neplăcut. Te dădeai repede cu săpun, așteptai momentul „călduț”, te clăteai, apoi încă o dată, și erai curat. În frigul cel mai groaznic, alergam în cameră și acolo ne îmbrăcam, ca să nu răcim⁴⁰⁹.

Și alți supraviețuitori au relatat despre îmbăierea rară, sub stricta supraveghere a unui gardian, care conducea deținutul de la celulă, îl petrecea pe celular, îl asista la baie, totul în cea mai mare taină și tăcere⁴¹⁰.

Închisoarea buzoiană nu oferea nici prea multe opțiuni pentru tuns sau bărbierit, operațiuni realizate de administrație sub același consemn al discreției totale și al disciplinei de fier. Un frizer, mai degrabă nepriceput, care „mai mult smulgea barba decât o tăia”, îi vizita săptămânal sau chiar lunar, neapărat alături de un însoțitor, pe deținuți. Îi tunde o dată pe lună tip zero și îi bărbierea, sub pază, în propriile camere de reclusiune pe cei încarcerati⁴¹¹. De tuns beneficiau inclusiv cei care urmau să se elibereze pentru ca noua lume să îi primească cât de cât aranjați sau cei aflați în situații speciale. De exemplu, Ioan (Jenică) Arnăutu, aflat în greva foamei de luni întregi, se pare că a fost tuns și bărbierit cu o zi înainte să moară, deși era cel mai probabil în comă⁴¹².

Toți supraviețuitorii penitenciarului amintesc, pe lângă foamea endemică, frigul insuportabil din celule ca un supliciu permanent, care a făcut de altfel ravagii asupra stării de sănătate a celor închiși. Lipsită cu desăvârșire de un sistem centralizat de încălzire, de la înființare și până la dezafectarea sa, închisoarea păstrează o temperatură

407. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 224.

408. *Ibidem*, vol. V, f. 70.

409. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 136-137.

410. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 235.

411. Augustin Vișa, *op. cit.*, pp. 38-389; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 133; vol. II, f. 178.

412. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 254.

rece, cu aer de cavou, aproape tot anul. Trebuie spus că frigul era întreținut de oblonirea ferestrelor, „scândură peste scândură”, care împiedica astfel căldura solară să inunde spațiul carceral și prin care „se putea vedea cel mult un petec de cer”. Chiar și astăzi, cine pășește în celulele stabilimentului istoric în lunile de primăvară este surprins de frigul pătrunzător, chiar dacă temperaturile de afară sunt pozitive⁴¹³. Practic, de la începutul toamnei și până la sfârșitul primăverii, la Râmnicu Sărat temperaturile din celule erau greu de suportat chiar și pentru cei în putere. Această stare de permanentă răceală a fost resimțită chiar și atunci când osândiții au primit efecte ceva mai călduroase, spre finalul mandatului lui Vișinescu⁴¹⁴. În fapt, în celular căldura se simțea abia când începea vara, târziu, în iunie, prin urmare, în cea mai mare parte a anului deținuții sufereau mai tot timpul de frig⁴¹⁵.

Apelăm din nou la mărturia deosebit de consistentă a lui Valentin Cristea, supraviețuitorul audiat în sala de judecată a procesului lui Vișinescu :

Cea mai mare problemă pe timp de iarnă era frigul pătrunzător, întrucât deși în celulă exista o sobiță și primeam câteva lemne și cărbuni, focul ținea doar cel mult două ore, după care gerul era pătrunzător, astfel încât îngheța apa în cană. De multe ori, pe timp de iarnă, nopțile nici nu puteam dormi din cauza frigului pătrunzător. Fereastra din celulă consta într-un geam nechituit, apoi grilaj și apoi un oblon având scândurile îndreptate în sus, astfel încât, din celulă, nu se putea zări decât o linie din cer, neexistând nici o perspectivă asupra curții. Întrucât fereastra nu se închidea etanș, pe timp de iarnă, viscolul aducea zăpada chiar în celulă. Am trecut prin această experiență, când, după moartea lui Jenică Arnăutu [noiembrie 1959 – n. A.M.], cu care eram suspectat că am conversat folosind limbajul Morse, am fost mutat într-o altă celulă, fără vecini pe o parte și pe alta⁴¹⁶.

Zăpada aruncată de viscol în cameră și tremurul grav provocat de ger l-au însoțit și pe preotul catolic Gheorghe Pătrașcu în cele trei ierni petrecute în pușcăria de la Râmnicu Sărat⁴¹⁷.

Mult mai provocator din punct de vedere emoțional, dar la fel de verosimil în mărturisire, este același Mihai Godó când vorbește despre temperatura din celularul de la Râmnicu Sărat :

Nu am înțeles niciodată de ce Dante, ca să redea cel mai mare chin, zugrăvește un tablou în care Lucifer, cu picioarele înghețate deasupra unui lac, sfâșie sufletele. Acum am înțeles. Nu e frigul care îți îngheață mâinile și picioarele, e cu totul alt frig. Fiecare suflare pătrunde ca un cuțit în organismul slăbit. Până la os. Este un chin îngrozitor. Sunt convins că, dacă am fi fost întrebați ce dorim : o zi de chin, sau să fim împușcați, dacă nu l-aș fi supărat pe Dumnezeu, aș fi cerut și eu să fiu împușcat. Atât de grele au fost lunile de iarnă⁴¹⁸.

La un astfel de timp s-a referit și fostul general Ion Eremia, care a supraviețuit unei ierni extrem de grele (1961/1962), pe care o descrie în memoriile „scrise” în minte chiar în temniță :

413. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230v ; vol. IV, f. 58v.

414. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 144.

415. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 285 ; Ion Eremia, *op. cit.*, p. 165.

416. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 224v.

417. Gheorghe Pătrașcu, *op. cit.*, p. 61.

418. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 139.

La începutul lunii februarie, organismul meu, mai ales sistemul meu nervos, a cedat. Viscolul care nu mai contenea și răsuflatul nemilos al crivățului au prefăcut zidul și podeaua de ciment ale celulei mele într-un bloc de gheață. În mare primejdie, organismul a dat alarma prin junghere înfipte adânc în spinare, în vintre, în coșul pieptului și în șale, chinându-mă amar, sperându-mi și alungându-mi somnul, în timpul nopții, înghiontindu-mă mereu să stau de veghe, ca să nu-mi înghețe sângele în vine, silindu-mă să mă mișc, să alerg în loc în cușca mea de gheață, să-mi agit brațele, să joc bătuta și tananica și să-mi frec brațele ca un gheșefar⁴¹⁹.

O iarnă teribilă apare descrisă și la Mihai Godó, care sublinia că vreme de aproape două săptămâni crivățul a suflat fără încetare, zi și noapte. După fostul deținut, frigul a fost cel mai mare dușman aici. Răceala pereților celulelor de la Râmnicu Sărat a fost susținută de vântul rece care pătrundea în celule prin obloane sau prin despicăturile ușii. Iată cum arăta camera de recluziune a unui deținut în timpul unei ierni grele: „Vă rog să mă credeți: [crivățul] nu s-a oprit nici o secundă. Eu nu mai văzusem așa ceva. Dacă mă opream în mijlocul camerei, îmi azvârlea în obraz, prin ferestrele mici de sus, ace de zăpadă. Vântul era totuși un avantaj, frigul groaznic se domolea, căci atunci când ninge se încălzește puțin vremea. Și situația asta a durat câțiva ani”. În vreme ce deținuții suferau în celule, gardienii de pe celular erau echipați cu cojoace groase, cu cizme și căciuli de iarnă, iar în zilele geroase își completeau vestimentația cu pelerine mari, căptușite cu blană⁴²⁰. Despre un anotimp extrem de rece a vorbit și Ion Diaconescu, care își amintea că mulți deținuți au fost loviți de o gripă puternică în 1959, acesta fiind de altfel anul din mandatul lui Vișinescu când s-au înregistrat cele mai multe decese⁴²¹. Totuși, dincolo de suferința cauzată de frigul extrem, vremea aspră a fost folosită câteodată în avantajul celor încarcerați. Profitând de faptul că suferau de afecțiuni pulmonare, ei utilizau accesele de tuse pentru a comunica prin codul Morse. În schimb, temperatura scăzută din celule și starea deplorabilă de sănătate care i-au însoțit pe deținuții de la Râmnicu Sărat aproape toată perioada de recluziune le-au adus multora boli de plămâni care i-au chinat toată viața.

Așa-zisul „sistem de încălzire” care a fost improvizat la Râmnicu Sărat, subdimensionat de la bun început pentru temperaturile existente, pentru volumul celulei și starea deținuților încarcerați, era constituit din niște mici sobe rudimentare. De menționat totuși că în camerele deținuților de drept comun de la Râmnicu Sărat situația era alta, acestea fiind încălzite suficient. Așa s-a putut constata în procesul de tratament discriminator și cu grave consecințe pentru sănătate aplicat doar „politicilor”⁴²². Începând din noiembrie, deținuții politici beneficiau zilnic de o cantitate mică de combustibil (cărbuni – deseori mai degrabă sub formă de praf, altelei cărbuni umezi, câțiva aprinși pentru aprindere, și câteva surcele) care întreținea cel mult o atmosferă călăie preț de câteva ore, după care revenea frigul⁴²³. Cantitatea de cărbune era distribuită doar spre seară, astfel încât noaptea temperaturile deveneau de-a dreptul insuportabile. În rest, frigul pune stăpânire pe corpul deținuților. Din cauza instalației primitive care emana fum în celulă, cei

419. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 154-155.

420. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 139-141.

421. Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 261-263, 290-291, 294.

422. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230v.

423. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 133.

încarcerăți inhalau suspensia de particule și contractau pleurita, o boală care se manifestă prin inflamația uscată a membranei care învelește plămânul. Afecțiunea cauzează dureri foarte mari, iar respirația, din cauza efortului, devine un chin. Deținutul era astfel ținut pe scaun, istovit, vlăguit, sleit de puteri și într-o stare de permanentă somnolență. Chiar și așa, nu avea voie să folosească patul, iar frigul îi extenua organismul slăbit.

Să-i dăm cuvântul aceluiași Mihai Godó, o sursă curpinzătoare în privința informațiilor, care descrie instalația primitivă de încălzire, având deseori un rol decorativ în celulele deținuților politici de la Râmnicu Sărat :

lipeau două cărămizi, în fața lor era o ușă mică din tablă. Ne dădeau pentru încălzire o gamelă de cocs, din care jumătate era praf, iar cealaltă jumătate era praf de cărbune presat sub formă de ou. Și ne mai dădeau și vreo două sau trei bucăți de lemn. Ei aduceau jarul după-amiază – și acesta era un punct din program în timpul iernii, de la 1 noiembrie pînă la 1 aprilie –, îl puneau în sobă. Între timp trebuia să ne întoarcem cu fața la perete. Puneau deasupra lemnele și cocsul. Și, eventual, improvizăția asta devenea călduță. N-avea nici un efect.

După un protest al preotului, soldat cu vizita unui general și o inspecție a unei comisii, sobele ar fi fost schimbate. Un act fățiș de opoziție, dar solitar, încheiat cu o modestă ameliorare a regimului sever de detenție, respectiv sobe noi, de teracotă, alături de lemne și cocs de mai bună calitate pentru foc, ceea ce ar fi făcut ca temperatura din celulă să crească, ajungând seara la peste 10 grade Celsius⁴²⁴. În rest, în ciuda eforturilor deținuților, imaginea constantă a detenției din penitenciarul buzoian include în mod obligatoriu soba rece⁴²⁵. Confirmarea vine și de la un reprezentant din cealaltă categorie de osândiți, audiat în sala de judecată în procesul fostului comandant : „Tot noi, deținuții de drept comun, rememora Constantin Copoiu, duceam la celulele deținuților politici pe timp de iarnă câte o mână de lemne și o gamelă de cărbuni, care după părerea mea erau insuficiente pentru a se încălzi folosind sobițele din celule, mai degrabă se puteau cel mult «aburi»”⁴²⁶.

Pentru Ioan-Ovidiu Borcea, care a stat aici aproape șase ani, soba a fost un chin suplimentar. Pe de o parte, deoarece deținuții trebuiau să prepare praful de cărbune înainte de a-l introduce în sobă printr-un procedeu ce presupunea frământarea pulberii cu apă pentru a obține cocloașe care, folosite drept combustibil, trebuiau uscate în prealabil. Alteori li se dădea praf de cărbune amestecat cu smoală, produs ce determina stingerea focului. Pe de altă parte, pentru că, odată stins focul, celula se umplea de fum și atmosfera devenea și mai greu de suportat⁴²⁷. Și alți deținuți reclamă fumul greu care se degaja de la soba țărănească, rudimentară, aflată într-un spațiu foarte strâmt și fără aerisire corespunzătoare. Aprinderea și menținerea focului cereau o mare îndemănare a deținuților vlăguiți de foame și de frig, mulți bătrâni, cel mai adesea bolnavi și terorizați de personalul închisurii. Sudălni și umilinte frecvente, acesta este tabloul general, cu firave excepții, al tratamentului primit începând cu jumătatea anilor '50 de către deținuții închiși la Râmnicu Sărat. Sándor Imre, sosit și el de la Sighet cu lotul de la începutul anului 1955

424. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 140-143.

425. Gheorghe Pătrașcu, *op. cit.*, p. 56.

426. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230v.

427. Cicerone Ionițoiu, *Figuri de legendă*, pp. 50-51.